Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
J. KOKOTT
fremsat den 19. marts 2020[1]

Sag C-81/19

NG,
OH
mod
SC Banca Transilvania SA

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Curtea de Apel Cluj (appeldomstolen i Cluj, Rumænien))

»Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – direktiv 93/13/EØF – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – lån i udenlandsk valuta – kontraktvilkår om valutakurs – artikel 1, stk. 2 – kontraktvilkår, som afspejler et generelt, lovfæstet princip – artikel 6, stk. 1 – retsvirkninger – sletning af det urimelige kontraktvilkår – ingen opretholdelse af aftalen uden det urimelige kontraktvilkår – de nationale domstoles kompetence«

I. Indledning

1. Genstanden for den foreliggende præjudicielle sag er endnu en gang beskyttelsen af forbrugere mod urimelige kontraktvilkår i kreditaftaler i udenlandsk valuta.

2. Det omtvistede kontraktvilkår i hovedsagen forpligter sagsøgerne til at tilbagebetale et lån, som er optaget i schweizerfranc, i samme valuta. Den kraftige devaluering af den rumænske leu – den valuta, som sagsøgeren får deres indkomst udbetalt i – har imidlertid medført, at det beløb, der skulle tilbagebetales, blev næsten fordoblet for dem i årene efter aftalens indgåelse.

3. Forelæggelsen rejser i denne forbindelse ikke længere eksplicit det principielle spørgsmål om, hvorvidt det overhovedet kan anses for at være i overensstemmelse med EU-retten at udstede lån i udenlandsk valuta til forbrugere. For selv om Domstolens hidtidige praksis tyder på, at valutakursrisikoen i forbindelse med sådanne kreditaftaler ikke uden videre kan lægges over på en forbruger, følger det også af Domstolens praksis, at denne praksis ikke i sig selv er i strid med EU-retten[2]. Det afgørende er ifølge denne praksis, om forbrugeren er blevet oplyst om denne risiko på en klar og forståelig måde[3].

1 – Originalsprog: tysk.

2 – Dette principielle spørgsmål blev afklaret ved dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 41); jf. i denne forbindelse også generaladvokat Wahls forslag til afgørelse Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:313, punkt 2).

3 – Jf. dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 40 og 41), af 20.9.2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 41), af 20.9.2018, OTP Bank og OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, præmis 68), og af 14.3.2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, præmis 48). Dette er genstanden for det andet præjudicielle spørgsmål.

4. Det centrale spørgsmål i den foreliggende sag er derimod de konsekvenser, som en national domstol i givet fald skal drage af, at det fastslås, at et kontraktvilkår om kursrisikoen er urimeligt. Efter den forelæggende rets opfattelse fører alle de retsvirkninger af urimeligheden, som hidtil forekommer i retspraksis, nemlig til en urimelig belastning af forbrugeren. De forelæggende retter i tre andre verserende sager står over for lignende retlige problemer [4].

II. Retsforskrifter

A. EU-retten

5. Sagens EU-retlige ramme udgøres af Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (herefter »direktiv 93/13)« [5].

6. Følgende fremgår af 12. og 13. betragtning til direktiv 93/13:

»[D]e nationale lovgivninger giver […] på nuværende tidspunkt kun mulighed for en delvis harmonisering; kun kontraktvilkår, der ikke er blevet individuelt forhandlet, er omfattet af dette direktiv; det er vigtigt at give medlemsstaterne mulighed for under overholdelse af Traktaten at sikre forbrugeren et højere beskyttelsesniveau ved at fastsætte strengere nationale bestemmelser end bestemmelserne i dette direktiv.

[D]et antages, at de love og administrative bestemmelser i medlemsstaterne, som direkte eller indirekte fastsætter vilkårene for forbrugeraftaler, ikke indeholder urimelige kontraktvilkår; det forekommer derfor ikke nødvendigt at lade kontraktvilkår, der afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller Fællesskabet er part i, være underlagt bestemmelserne i dette direktiv; udtrykket »love og bindende administrative bestemmelser« omfatter ligeledes de regler, som ifølge lovgivningen gælder mellem de kontraherende parter, når der ikke er aftalt anden ordning.«

7. Artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 indeholder følgende bestemmelse:

»Kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser eller principper i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller Fællesskabet er part i, bl.a. på transportområdet, er ikke underlagt dette direktivs bestemmelser.«

8. Samme direktivs artikel 3, stk. 1, bestemmer:

»Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.«

9. Følgende fremgår af artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13:

»Vurderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige, omfatter hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, for så vidt disse vilkår er affattet klart og forståeligt.«

4 – Jf. generaladvokat Szpunars forslag til afgørelse Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2019:695) samt sag C-269/19, Banca B. (EUT 2019, C 238, s. 7), og sag C-346/19, Credit Europe Ipotecar IFN og Credit Europe Bank (EUT 2019, C 288, s. 19).

5 – EFT 1993, L 95, s. 29.

10. Direktivets artikel 6, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

11. Artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 bestemmer:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

B. National ret

12. Den relevante nationale lovgivning for den foreliggende sag er den rumænske Codul Civil (den civile lovbog) og Codul comercial (handelsloven) i den affattelse, der var gældende på datoen for indgåelse af aftalen.

13. Den civile lovbogs artikel 1578, som fastsatte det nominalistiske princip om valuta, var affattet således:

»Den forpligtelse, som følger af et lån, begrænser sig altid til det beløb, der fremgår af aftalen. Hvis valutakurserne stiger eller falder inden betalingsfristens udløb, skal debitoren tilbagebetale lånebeløbet og har kun pligt til at tilbagebetale det i den valuta, som anvendes på tidspunktet for betaling.«

14. I handelslovens artikel 41 var følgende fastsat:

»Når den i en aftale anførte valuta ikke har en lovbestemt vekselkurs, og når dens kurs ikke er fastsat af parterne, kan betalingen finde sted i landets valuta efter den vekselkurs, som den pågældende valuta har på betalingsstedet, den dag, lånet forfalder, eller – såfremt der på dette betalingssted ikke foreligger en vekselkurs – efter kursen på de nærmeste markeder, medmindre aftalen indeholder kontraktvilkåret »faktisk« eller et lignende kontraktvilkår.«

III. De faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne i hovedsagen

15. Ifølge den forelæggende rets konstateringer indgik sagsøgerne i hovedsagen som forbrugere den 31. marts 2006 en aftale om et lån på 90 000 rumænske lei (RON) med SC Volksbank România SA (senere Banca Transilvania).

16. Den 15. oktober 2008 indgik parterne endnu en låneaftale med henblik på refinansiering af aftalen af 31. marts 2006. Aftalens genstand var et lån i udenlandsk valuta på 65 000 schweizerfranc (CHF). Dette svarede til ca. 159 126 RON henholdsvis ca. 33 488 EUR [6]. Sagsøgerne modtager deres indkomst i rumænske lei.

17. Punkt 1 i afsnit 4 i de generelle vilkår i den anden låneaftale fastsatte, at »enhver betaling […] skal finde sted i lånevalutaen med undtagelse af de tilfælde, som udtrykkeligt nævnes i de særlige vilkår og i de generelle vilkår« (herefter »det omtvistede kontraktvilkår«).

6 – Valutakurs på tidspunktet for aftalens underskrivelse den 31.3.2008.

18. Nedskrivningen af den rumænske leu og opskrivningen af schweizerfranc i perioden fra oktober 2008 til april 2017 førte til, at det beløb, der skulle tilbagebetales, blev forhøjet med 117 760 RON (ca. 24 772 EUR).

19. Derefter anlagde sagsøgerne sag ved Tribunalul Specializat Cluj (den særlige domstol i Cluj, Rumænien). De gjorde gældende, at banken ikke havde opfyldt sin oplysningspligt i tilstrækkeligt omfang med hensyn til kursrisikoen. Desuden var de blevet urimeligt dårligt stillet med overtagelsen af denne risiko. Derfor krævede de nærmere bestemt, at valutakursen fastfryses på tidspunktet for aftalens indgåelse.

20. Heroverfor gjorde sagsøgte gældende, at det omtvistede kontraktvilkår er baseret på det nominalistiske princip, som er forankret i den civile lovbogs artikel 1578, og derfor i henhold til artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 ikke kan efterprøves for urimelighed.

21. Retten i første instans forkastede søgsmålet. Den anførte ganske vist, at det omtvistede kontraktvilkår er underlagt en indholdsmæssig vurdering. Banken havde imidlertid opfyldt sin oplysningspligt i tilstrækkeligt omfang. Banken kunne nemlig ikke forudse de store udsving i valutakursen.

22. Sagen verserer nu for den forelæggende ret, Curtea de Apel Cluj (appeldomstolen i Cluj, Rumænien), på grund af appeller iværksat af begge parter. Denne domstol er i tvivl om fortolkningen af direktiv 93/13 med hensyn til dettes anvendelsesområde, oplysningspligten for erhvervsdrivende og de retsvirkninger, der følger af, at de pågældende kontraktvilkår eventuelt er urimelige.

IV. Anmodningen om præjudiciel afgørelse og retsforhandlingerne for Domstolen

23. Ved kendelse af 27. december 2018, modtaget den 1. februar 2019, har Curtea de Apel Cluj (appeldomstolen i Cluj) forelagt Domstolen følgende spørgsmål til præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF:

»1) Skal artikel 1, [stk. 2], i direktiv 93/13/EØF fortolkes således, at [bestemmelsen] ikke er til hinder for at undersøge den urimelige karakter af et kontraktvilkår, der gentager en udfyldende bestemmelse, som parterne kunne fravige, men som de konkret ikke fraveg, fordi kontraktvilkåret ikke blev genstand for forhandling, såsom det i den foreliggende situation omhandlede kontraktvilkår om, at lånet skal tilbagebetales i samme udenlandske valuta som den, hvori det blev ydet?

2) Kan det i en sammenhæng, hvor en forbruger i forbindelse med indgåelse af et lån i udenlandsk valuta ikke er blevet forevist beregninger/prognoser om den økonomiske virkning af et eventuelt valutakursudsving på de samlede aftalemæssige betalingsforpligtelser, hævdes med rette, at et kontraktvilkår om, at kursrisikoen bæres alene af forbrugeren (i kraft af det nominalistiske princip), er affattet klart og forståeligt, og at den erhvervsdrivende/banken i god tro har opfyldt sin oplysningspligt over for aftaleparten, såfremt forbrugernes maksimale gældsætningsgrad fastsat af Banca Națională a României (den rumænske nationalbank) er opgjort med henvisning til den vekselkurs, som var gældende på datoen for ydelse af lånet?

3) Er direktiv 93/13/EØF, retspraksis vedrørende dette direktiv samt effektivitetsprincippet til hinder for, at en aftale fortsætter uforandret på trods af, at et kontraktvilkår om kursrisiko er blevet erklæret urimeligt? Hvilken ændring er mulig for at undlade at anvende det urimelige kontraktvilkår og for at overholde effektivitetsprincippet?«

24. I den præjudicielle sag for Domstolen har sagsøgerne, Forbundsrepublikken Tyskland, Rumænien og Europa-Kommissionen indgivet skriftlige indlæg. I retsmødet den 6. februar 2020 var sagsøgerne og sagsøgte i hovedsagen, Rumænien og Kommissionen repræsenteret.

V. Retlig bedømmelse

25. De tre præjudicielle spørgsmål vedrører tre på hinanden følgende kontroltrin, som en domstol i en medlemsstat gennemgår ved den indholdsmæssige vurdering af standardvilkår i henhold til direktiv 93/13.

26. Det første præjudicielle spørgsmål vedrører spørgsmålet, om direktiv 93/13 finder anvendelse (punkt A).

27. Derefter stiller den forelæggende ret spørgsmålet, om det omtvistede kontraktvilkår er formuleret »klart og forståeligt« som omhandlet i direktivets artikel 4, stk. 2. Da Domstolen allerede har udviklet kriterierne for denne prøvelse med hensyn til vilkår, som er meget lig det omtvistede, i dommen i Andriciuc-sagen [7] og Lupean-sagen [8], er det tilstrækkeligt at begrænse sig til en kort henvisning til den eksisterende praksis (punkt B).

28. Det centrale punkt i sagen er derefter de retsvirkninger, som følger af, at det eventuelt fastslås, at det omtvistede kontraktvilkår er urimeligt (punkt C).

A. Anvendelsesområdet for direktiv 93/13 (det første spørgsmål)

29. Med sit første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om et kontraktvilkår, der er udtryk for et generelt, lovfæstet princip, er omfattet af bestemmelserne i direktiv 93/13.

30. I henhold til artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 er kontraktvilkår, som »afspejler« love eller »bindende« administrative bestemmelser, nemlig undtaget fra direktivets anvendelsesområde. Herom har den forelæggende ret, hvem det alene påhviler af bedømme de faktiske omstændigheder [9], konstateret, at det omtvistede kontraktvilkår er et udtryk for det nominalistiske princip, som er forankret i den civile lovbogs artikel 1578.

31. Af denne grund nærer den tvivl om, hvorvidt sagen er omfattet af direktivets anvendelsesområde.

1. Ordlyden af artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13

32. I denne forbindelse er det efter den forelæggende rets opfattelse navnlig problematisk, at den civile lovbogs artikel 1578 ikke er en ufravigelig bestemmelse og derfor muligvis ikke kan anses for »bindende« som omhandlet i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13. Den henviser i denne forbindelse til uklarheder i den rumænske version af direktivet. Mens f.eks. den tyske version af direktivets artikel 1, stk. 2, anvender begrebet »bindende«, som kan omfatte såvel ufravigelige som deklaratoriske bestemmelser, betegner begrebet »obligatorii«, der er anvendt i den rumænske version, i rumænsk ret nemlig tilsyneladende kun ufravigelige bestemmelser.

7 – Dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703).

8 – Kendelse af 22.2.2018, Lupean (C-119/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2018:103).

9 – Jf. dom af 3.4.2019, Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis).

33. Det fremgår imidlertid entydigt af direktivet som helhed, at begrebet »bindende« ikke refererer til den traditionelle sondring i borgerlig ret mellem ufravigelige (og derfor »bindende«) og deklaratoriske (og derfor »frivillige«) bestemmelser. I denne forbindelse skal det bemærkes, at de begreber, der anvendes i direktiv 93/13, er EU-retlige begreber, som skal fortolkes selvstændigt [10]. Betydningen af begrebet »obligatorii« i rumænsk ret er således ikke afgørende for fortolkningen af dette begreb i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13. Tværtimod omfatter dette begreb, som det fremgår af 13. betragtning til direktivet, også alle vilkår, der har deklaratorisk karakter og derfor uden videre finder anvendelse, dvs. i mangel af en anden ordning mellem parterne herom [11].

34. Det er i øvrigt ikke relevant for besvarelsen af det præjudicielle spørgsmål, at parterne ved aftaleindgåelsen faktisk ikke fik mulighed for at fravige vilkåret. Denne omstændighed er en betingelse og ikke et udelukkelseskriterium for anvendelsen af direktiv 93/13. I modsat fald ville der slet ikke foreligge et kontraktvilkår i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13. Denne bestemmelse kræver nemlig, at det pågældende vilkår »ikke har været genstand for individuel forhandling«.

35. Således skal det fastholdes, at også deklaratorisk lovgivning – som f.eks. den civile lovbogs artikel 1578 – principielt kan være en »bindende« bestemmelse som omhandlet i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13.

2. Hensigt og formål med udelukkelsen af anvendelsesområdet i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13

36. Deraf følger det imidlertid ikke allerede, at et kontraktvilkår som det omtvistede i hovedsagen ikke er omfattet af direktivets anvendelsesområde.

37. Tværtimod anvender Domstolen også teleologiske aspekter i sin faste praksis ved bedømmelsen af spørgsmålet om, hvorvidt et kontraktvilkår er underlagt den indholdsmæssige vurdering i henhold til artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13.

38. Ifølge retspraksis er denne udelukkelse fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 nemlig begrundet i den omstændighed, at det med føje må lægges til grund, at den nationale lovgiver har foretaget en afbalanceret afvejning af alle kontrahenternes rettigheder og forpligtelser, og at lovbestemmelser derfor normalt ikke indeholder urimelige kontraktvilkår [12].

39. Dette er efter min opfattelse ikke kun baseret på den tanke, at det i sådanne tilfælde ville være overflødigt at vurdere, om vilkåret er urimeligt. Hensigten er derimod også at udelukke et ulovligt indgreb i medlemsstaternes kompetence. Som det fremgår af 12. betragtning til direktiv 93/13, har dette nemlig ikke til formål at harmonisere den nationale civile lovgivning om forbudte retshandler. Dette er også årsagen til, at hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og ydelse i henhold til artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 kan være genstand for den indholdsmæssige vurdering. Disse spørgsmål reguleres nemlig typisk af den nationale lovgiver i de civilretlige bestemmelser om retshandler, som er ugyldige på grund af deres indhold.

10 – Dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 37), og af 26.2.2015, Matei (C-143/13, EU:C:2015:127, præmis 50).

11 – Dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 29).

12 – Dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 28), og af 3.4.2019, Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, præmis 33). Jf. også 13. betragtning til direktivet.

40. Dette kan ganske vist resultere i, at et kontraktvilkår, som i henhold til kriterierne i artikel 3 i direktiv 93/13 skal anses for urimeligt, ikke kan anfægtes, hvis den nationale lovgiver udtrykkeligt tillader en sådan udformning i forbrugeraftaler. Bag dette ligger imidlertid i sidste ende spørgsmålet, om ikke det ville være ønskværdigt generelt at begrænse eller helt forbyde udstedelse af lån i udenlandsk valuta til forbrugere på EU-plan. Som EU-retten ser ud i dag, er dette imidlertid i hvert fald ikke tilfældet [13].

41. Domstolen har imidlertid afgjort, at der, når det lægges til grund, at lovgiver ved hjælp af lovbestemmelser søger at skabe en passende interesseudligning for det pågældende kontraktforhold, er tale om en formodning [14]. En sådan kan principielt tilbagevises [15].

42. Desuden er det kun kontraktvilkår, som afspejler bestemmelser i de nationale retsforskrifter, der regulerer en bestemt kategori af kontrakter eller på grund af en henvisningsnorm finder anvendelse på den, der er udelukket fra den indholdsmæssige vurdering. Den nationale lovgiver kunne nemlig kun foretage en afbalanceret interesseudligning, hvis den var rettet mod parternes specifikke konstellation [16].

43. Domstolen har ligeledes afgjort, at det for bestemmelser af generel karakter ikke uden videre kan formodes, at de har været genstand for en særlig vurdering fra lovgivers side med henblik på at skabe denne ligevægt [17].

44. Derved underkastes reguleringsindholdet i en national bestemmelse ganske vist indirekte en vurdering med hensyn til urimelighed. Deri ligger der dog ikke et ulovligt indgreb i medlemsstaternes kompetence, da den pågældende bestemmelse fortsat kan anvendes på de øvrige anvendelsesområder. Vurderingerne i direktiv 93/13 gælder nemlig udelukkende for forbrugeraftaler.

45. På denne baggrund påhviler det den forelæggende ret at prøve, om lovgiver med den civile lovbogs artikel 1578 ønskede at skabe en passende interesseudligning mellem erhvervsdrivende og forbrugere.

46. I denne forbindelse skal det påpeges, at den rumænske regering i retsmødet fremhævede, at denne bestemmelse ikke er rettet specielt mod forbrugerkreditaftaler. Det ideal, der ligger til grund for bestemmelsen i den civile lovbogs artikel 1578, er idealet om ligeberettigede kontrahenter. I den nye civile lovbog findes der ifølge den rumænske regerings oplysninger ikke længere en sådan bestemmelse, men i stedet specielle bestemmelser for forbrugerkreditaftaler.

47. I tilfælde af, at den forelæggende ret på denne baggrund ved sin prøvelse konkluderer, at bestemmelsen ikke sigter mod at skabe ligevægt mellem forbrugere og erhvervsdrivende, må formodningen anses for tilbagevist. I så fald er det ikke begrundet at se bort fra den indholdsmæssige vurdering.

13 – Dette viser navnlig eksistensen af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/17/EU af 4.2.2014 om forbrugerkreditaftaler i forbindelse med fast ejendom til beboelse, som i artikel 23 indeholder bestemmelser om minimumsbeskyttelse af forbrugere ved indgåelse af lån i udenlandsk valuta, som medlemsstaterne skal gennemføre. Dette direktiv finder dog af tidsmæssige årsager ikke anvendelse på hovedsagen.

14 – Dom af 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, præmis 61).

15 – Jf. i denne retning dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 27 og 28), af 3.4.2019, Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, præmis 36).

16 – Jf. dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 27 og 29).

17 – Dom af 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, præmis 61).

3. Foreløbigt resultat

48. Det fremgår af det ovenstående, at artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at et kontraktvilkår, der afspejler et generelt, lovfæstet princip, er omfattet af dette direktivs bestemmelser, medmindre den nationale lovgiver ved at indføre den pågældende bestemmelse sigtede mod at skabe en afbalanceret ordning for alle parternes rettigheder og pligter i forbindelse med den pågældende aftaletype. Det påhviler den nationale ret at foretage de nødvendige efterprøvelser i denne forbindelse.

B. Kravene om et »klart og forståeligt« formuleret kontraktvilkår og om god tro (det andet spørgsmål)

49. Med sit andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret for det første oplyst, om et kontraktvilkår, der medfører, at kursrisikoen i sidste ende alene bæres af forbrugeren, kan anses for »klart og forståeligt« som omhandlet i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, når forbrugeren ikke fik forelagt nogen form for beregninger, hvoraf det fremgår, hvilke følger kursudsving kan have på de skyldige rater. For det andet ønsker den forelæggende ret oplyst, om et sådant vilkår skal anses for at være i strid med god tro, når den maksimale gældsætningsgrad, der ligger til grund for kreditværdigheden, beregnes alene på grundlag af valutakursen på tidspunktet for aftalens indgåelse?

50. Dette spørgsmål er kun relevant, hvis den forelæggende ret konkluderer, at direktiv 93/13 finder anvendelse. Efterprøvelse af et kontraktvilkår med hensyn til gennemsigtighedskravene i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 forudsætter nemlig under alle omstændigheder, at dette direktiv finder anvendelse.

51. Prøvelsen af gennemsigtighedskravene har særlig betydning i forbindelse med vilkår som dem, der er omtvistet i hovedsagen. Herom fremgår det nemlig af retspraksis, at et kontraktvilkår, hvorefter et lån, der er ydet i en udenlandsk valuta, skal tilbagebetales i denne valuta, eventuelt skal anses for »aftalens hovedgenstand« som omhandlet i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13[18]. Et sådant kontraktvilkår kan imidlertid i henhold til denne bestemmelse i det hele taget kun efterprøves med hensyn til, om det er urimeligt, hvis det ikke er affattet på en klar og forståelig måde[19].

52. Domstolen har allerede udarbejdet kriterier til bedømmelse af, om et kontraktvilkår for det første er klart og forståeligt som omhandlet i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, i forbindelse med kontraktvilkår, der minder om de omtvistede i den foreliggende sag.

53. Ifølge disse kriterier skal den forelæggende ret navnlig prøve, om forbrugeren ud fra den erhvervsdrivendes oplysninger var i stand til at vurdere de konsekvenser, som en alvorlig devaluering af den valuta, som hans indtægter udbetales i, og en forhøjelse af den udenlandske rentesats kan have på ratebetalingerne. Konkret skal den erhvervsdrivende udtrykkeligt oplyse forbrugeren om, at denne ved at underskrive en låneaftale, der er affattet i en udenlandsk valuta, udsætter sig for en valutarisiko, som eventuelt vil være økonomisk vanskelig for denne at påtage sig i tilfælde af en devaluering af den valuta, som låntagerens indtægter udbetales i[20].

18 – Dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 41), og kendelse af 22.2.2018, Lupean (C-119/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2018:103, præmis 21).

19 – Jf. dom af 20.9.2018, OTP Bank og OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, præmis 68), og af 14.3.2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, præmis 48).

20 – Dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 50), og kendelse af 22.2.2018, Lupean (C-119/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2018:103, præmis 25).

54. Desuden skal den forelæggende ret prøve, om den erhvervsdrivende oplyste forbrugeren om alle de omstændigheder, som den erhvervsdrivende kunne have kendskab til på det nævnte tidspunkt, og som ville kunne påvirke den efterfølgende gennemførelse af den nævnte aftale [21]. Retspraksis kræver i denne forbindelse, at der tages hensyn til alle omstændighederne i hovedsagen og navnlig til bankens ekspertise og kendskab til de mulige udsving i valutakursen og de risici, der er forbundet med optagelsen af et lån i udenlandsk valuta [22].

55. Selv om det på denne baggrund ikke kan forventes af den erhvervsdrivende, at han skal forudse eller beregne den senere konkrete devaluering af den pågældende valuta, fritager denne omstændighed ham ikke fra hans omfattende oplysningspligt for så vidt angår risikoen for kursudsving og den kendsgerning, at denne alene bæres af låntager.

56. Hvad for det andet angår spørgsmålet om, hvorvidt et kontraktvilkår til trods for kravet om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren, skal den nationale ret nemlig ifølge Domstolens praksis efterprøve, om den erhvervsdrivende ved at handle loyalt og rimeligt med forbrugeren med rimelighed kunne forvente, at forbrugeren ville acceptere et sådant vilkår efter individuel forhandling [23].

57. På baggrund af det ovenstående omfatter en loyal og rimelig handlemåde navnlig, at forbrugeren informeres fuldt ud om eventuelle risici. Det påhviler den nationale domstol at prøve, om henvisningen til den maksimale gældsætningsgrad i den foreliggende sag var egnet til at sløre risiciene. Såfremt den maksimale gældsætningsgrad beregnes på grundlag af valutakursen ved aftalens indgåelse, skal forbrugeren i overensstemmelse med det ovenstående ligeledes informeres om, at overholdelsen af denne grænse ikke siger noget om, hvorvidt den pågældende vil kunne opfylde sine finansielle forpligtelser i tilfælde af en devaluering af valutaen.

58. Hvis en sådan grænse er fastsat obligatorisk i national ret, kan det sågar ses som en omgåelse af denne grænse, hvis vurderingen er statisk og begrænset til valutakursen ved ydelsen af lånet.

59. Følgelig skal det andet spørgsmål besvares med, at kravet i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, hvorefter et kontraktvilkår skal være formuleret klart og forståeligt, i en aftale om et lån optaget i en udenlandsk valuta, som i sidste ende lægger kursrisikoen på forbrugeren, forudsætter, at forbrugeren har modtaget omfattende oplysning om de muligvis væsentlige økonomiske følger af et sådant kontraktvilkår for hans finansielle forpligtelser. Dette gælder uafhængigt af, om den konkret indtrufne devaluering af den pågældende valuta allerede kunne forudses på tidspunktet for aftalens indgåelse. Det tilkommer den nationale ret at foretage de nødvendige efterprøvelser i denne forbindelse.

C. Retsvirkningerne af, at det fastslås, at kontraktvilkåret er urimeligt (det tredje spørgsmål)

60. Med sit tredje spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, hvilke konsekvenser den i givet fald skal drage af, at det fastslås, at kontraktvilkåret i den foreliggende konstellation er urimeligt, for at sikre fuld effektivitet af forbrugernes rettigheder.

21 – Dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 54), og kendelse af 22.2.2018, Lupean (C-119/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2018:103, præmis 27).

22 – Dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 56), og kendelse af 22.2.2018, Lupean (C-119/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2018:103, præmis 29).

23 – Dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 57), og kendelse af 22.2.2018, Lupean (C-119/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2018:103, præmis 30).

61. De løsningsveje, der hidtil er anvist i retspraksis, fører nemlig efter den forelæggende rets opfattelse alle til en urimelig forfordeling af forbrugeren. En passende løsning kunne efter den forelæggende rets opfattelse ganske vist være at fastfryse valutakursen på tidspunktet for aftalens indgåelse. Den er dog i tvivl om, hvorvidt artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 og retspraksis vedrørende denne bestemmelse er til hinder for en sådan fremgangsmåde.

62. I henhold til artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 skal de nationale domstole principielt erklære et urimeligt kontraktvilkår for ugyldigt og i øvrigt opretholde aftalen. Domstolen har i denne forbindelse gentagne gange fremhævet, at de nationale domstole i denne forbindelse ikke har beføjelse til at tilpasse aftalen ved at ændre indholdet af et sådant kontraktvilkår [24]. Ved at ophæve det urimelige kontraktvilkår erstattes ifølge retspraksis den formelle balance, som kontrakten indfører mellem medkontrahenternes rettigheder og forpligtelser, med en reel balance, der skal genindføre ligheden mellem parterne [25].

63. En ren ophævelse af et urimeligt kontraktvilkår er dog i sagens natur betinget af, at det er hensigtsmæssigt at opretholde aftalen uden dette vilkår. Hvis den nationale domstol derimod ved sin prøvelse konkluderer, at det ikke er muligt blot at slette kontraktvilkåret, skal den principielt annullere aftalen som helhed og anordne tilbageførsel af aftalen [26].

64. Der kan dog være tilfælde, hvor det medfører særligt negative følger for forbrugeren, hvis aftalen annulleres. Dette kan ifølge Domstolens praksis især være tilfældet i forbindelse med låneaftaler som den foreliggende. I princippet bevirker en sådan annullation nemlig, at det skyldige lånebeløb straks forfalder til betaling og dette med et beløb, der muligvis rækker ud over forbrugerens økonomiske formåen [27].

65. I den foreliggende sag er den nationale domstol af den opfattelse, at det ikke er muligt at slette det omtvistede kontraktvilkår uden erstatning. Det kommer efter den forelæggende rets opfattelse heller ikke på tale at annullere aftalen, da dette ville have særligt negative konsekvenser for forbrugeren. Der er nemlig altid en risiko for, at forbrugeren vil skulle betale hele lånet tilbage på én gang. Da den nominelle værdi af den resterende gæld lyder på schweizerfranc, ville tilbagebetalingen desuden skulle ske til den aktuelle valutakurs. Dermed ville forbrugeren blive straffet dobbelt.

66. I sådanne tilfælde har Domstolen hidtil anset det for lovligt at erstatte det urimelige kontraktvilkår med en deklaratorisk bestemmelse i national ret eller en bestemmelse, som finder anvendelse i tilfælde af en aftale herom mellem parterne [28]. Anvendelsen af en sådan lovforskrift eller bestemmelse vil som regel føre til, at balancen mellem medkontrahenternes rettigheder og forpligtelser genoprettes [29].

67. Heller ikke dette synes imidlertid at være en løsning i den foreliggende sag. Den civile lovbogs artikel 1578, som den forelæggende ret anser for den eneste bestemmelse, der kommer i betragtning i den foreliggende sag, er nemlig næppe egnet til at erstatte det omtvistede kontraktvilkår.

24 – Dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 73), af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 77), og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 53).

25 – Dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 40), af 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, præmis 45), af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 80), og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 56 og 59).

26 – Jf. i denne retning dom af 14.3.2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, præmis 48 og 52), og af 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, præmis 44 og 45).

27 – Dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 83 og 84), og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 58).

28 – Jf. dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 80), af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 56 og 59), og af 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, præmis 58).

29 – Dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 82), og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 57).

68. For det første har den civile lovbogs artikel 1578 nemlig i det væsentlige samme indhold som det omtvistede kontraktvilkår. Det ville derfor ikke give mening at erstatte det omtvistede kontraktvilkår med denne bestemmelse. For det andet har Domstolen afgjort, at det med henblik på at lukke huller kun er bestemmelser, der afspejler den ligevægt, som den nationale lovgiver ønskede at indføre mellem parternes samlede rettigheder og forpligtelser for visse kontrakter, der kommer i betragtning [30]. Den rumænske regering anførte imidlertid i retsmødet, at lovgiver ved indførelsen af den civile lovbogs artikel 1578 ikke sigtede mod at etablere en interesseudligning mellem parterne i en forbrugerkreditaftale [31].

69. Af den hidtidige praksis fremgår det således kun, hvad den nationale domstol *ikke* må gøre i en konstellation som den foreliggende: Den må ikke lægge til grund, at forbrugeren er bundet af det urimelige kontraktvilkår [32], men den må heller ikke erstatte dette kontraktvilkår med en lovbestemmelse som den civile lovbogs artikel 1578, hvis denne ikke sikrer en rimelig interesseudligning mellem den erhvervsdrivende og forbrugeren. Desuden må den ikke tilpasse aftalen ved at ændre indholdet i det urimelige kontraktvilkår, men den må heller ikke annullere den i sin helhed [33].

70. Retspraksis giver derimod ikke noget svar på, hvad den nationale domstol *kan* gøre i denne situation [34].

71. Den rumænske regering anførte i retsmødet, at rumænsk ret principielt giver domstolen mulighed for at lukke huller i aftalen med en supplerende bestemmelse. Navnlig kan en aftale tilpasses på denne måde, hvis kontraktgrundlaget bortfalder.

72. I denne forbindelse skal det bemærkes, at Domstolen i sin faste praksis har understreget, at en national domstol, som fastslår, at et kontraktvilkår er urimeligt, skal drage alle de konsekvenser, der ifølge national ret følger af denne konstatering, for at sikre, at forbrugeren ikke er bundet af det pågældende kontraktvilkår [35].

73. På denne baggrund kan det i en konstellation som den foreliggende ikke være forbudt for den nationale domstol alene på grund af, at den ene af parterne er forbruger, at lukke det hul i aftalen, der opstår ved sletningen af det urimelige kontraktvilkår, med en supplerende bestemmelse, som genopretter ligevægten mellem parternes gensidige rettigheder og forpligtelser. Dette kunne efter den nationale domstols opfattelse opnås ved, at valutakursen fastfryses på tidspunktet for aftalens indgåelse.

74. Som jeg vil redegøre for i det følgende, er hverken artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 eller retspraksis vedrørende denne bestemmelse nemlig til hinder for en beføjelse til at erstatte det urimelige kontraktvilkår i en konstellation som den foreliggende.

75. I denne forbindelse skal det indledningsvis erindres, at dommen i sagen Banco Español de Crédito [36], som udgør udgangspunktet for retspraksis om forbuddet mod, at domstolen tilpasser aftalen, vedrørte et tilfælde, hvor aftalen kunne opretholdes også uden det urimelige kontraktvilkår. I dette tilfælde fastsætter artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 udtrykkeligt, at kontraktvilkåret ganske enkelt ikke finder anvendelse. Dermed er der ikke plads til andre retsvirkninger i et sådant tilfælde.

30 – Dom af 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, præmis 60).

31 – Jf. i denne forbindelse allerede punkt 43 og 46 i nærværende forslag til afgørelse samt dom af 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, præmis 61).

32 – Dom af 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, præmis 68).

33 – Dom af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 55 og 56).

34 – Dette illustreres navnlig af dom af 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819).

35 – Dom af 15.3.2012, Pereničová og Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144, præmis 30), af 30.5.2013, Jőrös (C-397/11, EU:C:2013:340, præmis 48), og af 21.4.2016, Radlinger og Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, præmis 101).

36 – Dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349).

76. Dernæst skal det påpeges, at forbuddet mod at tilpasse aftalen i retspraksis begrundes med, at adgangen til at tilpasse aftalen ville bidrage til at eliminere den afskrækkende virkning på erhvervsdrivende, der opstår ved helt og holdent at undlade at anvende sådanne urimelige vilkår over for forbrugerne. De erhvervsdrivende ville nemlig være fristet til fortsat at anvende disse vilkår, idet de vidste, at kontrakten ville kunne tilpasses i nødvendigt omfang af den nationale ret [37]. Dette er i strid med det langsigtede mål for artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, som er at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår til ophør.

77. Denne begrundelse er dog ikke overbevisende i en konstellation som den foreliggende.

78. For det første påhviler det nemlig i denne konstellation retten at slette vilkåret og erstatte det opståede hul i aftalen med en bestemmelse, som skaber en passende interesseudligning. Det drejer sig altså ikke om gennem fortolkning at reducere vilkåret til det lige netop lovlige indhold og derved i sidste ende alligevel så vidt muligt at tage hensyn til den erhvervsdrivendes interesser. Det var imidlertid netop denne fremgangsmåde, der foresvævede de forelæggende retter i de tilfælde, hvor Domstolen hidtil har afvist en tilpasning af aftalen [38]. I hvert af disse tilfælde ville retten nemlig opretholde det urimelige kontraktvilkår delvist eller for bestemte situationer.

79. Heroverfor skal retten i den foreliggende konstellation tage behørigt hensyn til forbrugerens særlige sårbarhed. I stedet for ensidigt at tage udgangspunkt i den faktiske vilje hos den, der anvender et standardvilkår, fastlægger retten, hvad der ville være blevet aftalt ved at handle loyalt og rimeligt [39]. Derved erstattes den formelle balance mellem parternes rettigheder og pligter med en reel balance, hvorved ligheden i disse rettigheder og pligter genoprettes. Netop dette er imidlertid ifølge praksis hensigt og formål med bestemmelsen i artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 [40].

80. For det andet skal det konstateres, at det eneste tænkelige alternativ, nemlig at annullere hele aftalen, ensidigt ville straffe forbrugeren. Desuden ville målet med kontraktvilkåret, nemlig at lægge kursrisikoen over på forbrugeren, desuden fortsat blive nået [41]. Følgelig ville en annullation af hele aftalen ikke afskrække en långiver fra fortsat at inkludere sådanne kontraktvilkår i de aftaler, den pågældende tilbyder [42].

81. Dermed skal det fastholdes, at den afskrækkende virkning ikke er sikret ved det eneste tænkelige alternativ til at tilpasse aftalen, dvs. i tilfælde af annullation. Følgelig kan en formodet manglende afskrækkende virkning ikke samtidig anføres som argument imod at tilpasse aftalen. Dette gælder så meget desto mere, som en tilpasning af aftalen, som tager hensyn til forbrugerens interesser, meget vel ville have afskrækkende virkning for den erhvervsdrivende [43].

82. Endelig kunne en kategorisk udelukkelse af den nationale rets kompetence til at lukke huller i sidste ende føre til, at forbrugeren i nationale retssystemer, som principielt indeholder en sådan beføjelse, ville skulle stilles ringere end andre kontraherende parter. Den nationale ret ville nemlig i en konstellation som den foreliggende på grund af den ene parts egenskab af forbruger være nødt til at

37 – Dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 69), af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 79), og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 54).

38 – Dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349), og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250), og kendelse af 24.10.2019, Topaz (C-211/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2019:906).

39 – Jf. vedrørende dette kriterium dom af 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, præmis 68 og 69), og af 20.9.2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 57), samt kendelse af 22.2.2018, Lupean (C-119/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2018:103, præmis 30).

40 – Jf. herom allerede punkt 62 i dette forslag til afgørelse.

41 – Jf. herom ovenfor, punkt 65 i dette forslag til afgørelse.

42 – Jf. i denne retning dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 83 og 84), og af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 58).

43 – Jf. herom punkt 78 og 79 i dette forslag til afgørelse.

annullere aftalen med alle de beskrevne negative konsekvenser, mens den uden for forbrugerretten ville have mulighed for at etablere en rimelig interesseudligning ved hjælp af en supplerende bestemmelse. En sådan løsning kan ikke være tilsigtet, hverken ud fra ligebehandlings- eller forbrugerbeskyttelsesaspekter.

83. I øvrigt svarer denne løsning materielt til det resultat, som Domstolen nåede til i sagen Abanca Corporación Bancaria og Bankia [44].

84. Ganske vist fremhævede Domstolen i sin dom i denne sag, at en national domstol ikke uden videre kan opretholde et urimeligt kontraktvilkår delvist [45]. Derved reduceres dette nemlig til det lige netop lovlige indhold, hvilket ensidigt tilgodeser den erhvervsdrivendes interesser [46]. Den afgjorde dog, at retten kan erstatte det urimelige vilkår med en lovbestemmelse, som først er indført efter aftalens indgåelse [47]. Dette er imidlertid i sidste ende ensbetydende med, at retten lukker det hul, der er opstået ved sletningen af et urimeligt kontraktvilkår.

85. Følgelig er artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 og retspraksis vedrørende denne bestemmelse i en konstellation som den foreliggende ikke til hinder for en sådan beføjelse for retten.

86. Her skal det afslutningsvis bemærkes, at det påhviler den nationale domstol at bedømme, hvilken bestemmelse der kan udgøre en rimelig interesseudligning. Det fremgår af ovenstående betragtninger, at såvel forbrugerbeskyttelses- som sanktionsaspekter spiller en rolle i forbindelse med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13. Samtidig fremhæver Domstolen imidlertid også kravet om en reel balance. Dette indebærer, at bestemmelsen skal være forholdsmæssig under hensyntagen til alle relevante omstændigheder i det konkrete tilfælde.

87. På denne baggrund konkluderer jeg, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 ikke er til hinder for, at en national domstol kan slette et urimeligt kontraktvilkår og erstatte dette med en supplerende bestemmelse, som erstatter den formelle balance mellem parternes rettigheder og forpligtelser med en reel balance og dermed genindfører ligheden mellem parterne, hvis

– den pågældende aftale ikke kan opretholdes, efter at det urimelige kontraktvilkår er slettet uden erstatning

– annullation af aftalen ville medføre særligt negative konsekvenser for forbrugeren og

– der ikke findes en deklaratorisk bestemmelse i national ret eller en bestemmelse, som finder anvendelse i tilfælde af en aftale herom mellem den pågældende aftales parter, som kan erstatte det slettede kontraktvilkår.

VI. Forslag til afgørelse

88. På baggrund af ovenstående betragtninger foreslår jeg Domstolen at besvare den præjudicielle anmodning fra Curtea de Apel Cluj (appeldomstolen i Cluj) på følgende måde:

»1) Artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler skal fortolkes således, at et kontraktvilkår, der afspejler et generelt, lovfæstet princip, er omfattet af dette direktivs bestemmelser, medmindre den nationale lovgiver ved at indføre den pågældende bestemmelse

44 – Dom af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250).

45 – Dom af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 55).

46 – Jf. herom ovenfor, punkt 78 i dette forslag til afgørelse.

47 – Dom af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia (C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 59).

sigtede mod at skabe en afbalanceret ordning for alle parternes rettigheder og pligter i forbindelse med den pågældende aftaletype. Det påhviler den nationale ret at foretage de nødvendige efterprøvelser i denne forbindelse.

2) Kravet i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, hvorefter et kontraktvilkår skal være formuleret klart og forståeligt, forudsætter i en aftale om et lån optaget i en udenlandsk valuta, som i sidste ende lægger kursrisikoen på forbrugeren, at forbrugeren har modtaget omfattende oplysning om de muligvis væsentlige økonomiske følger af et sådant kontraktvilkår for hans finansielle forpligtelser. Dette gælder uafhængigt af, om den konkret indtrufne devaluering af den pågældende valuta allerede kunne forudses på tidspunktet for aftalens indgåelse. Det tilkommer den nationale ret at foretage de nødvendige efterprøvelser i denne forbindelse.

3) Artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at bestemmelsen ikke er til hinder for, at en national domstol kan slette et urimeligt kontraktvilkår og erstatte dette med en supplerende bestemmelse, som erstatter den formelle balance mellem parternes rettigheder og forpligtelser med en reel balance og dermed genindfører ligheden mellem parterne, hvis *for det første* den pågældende aftale ikke kan opretholdes, efter at det urimelige kontraktvilkår er slettet uden erstatning, *for det andet* annullation af aftalen ville medføre særligt negative konsekvenser for forbrugeren, og *for det tredje* der ikke findes en deklaratorisk bestemmelse i national ret eller en bestemmelse, som finder anvendelse i tilfælde af en aftale herom mellem den pågældende aftales parter, som kan erstatte det slettede kontraktvilkår.«